

tíže osobní odpovědnosti měla rozložit do soustavy torturní moznyca vyznata
mů. Rozklad antropocentrického chování, které tak dlouhou dobu pokládalo
člověka za střed vesmíru, ale nyní je už několik století na ústupu, dospěl prav-
děpodobně konečně k samotnému já, neboť víra, že na prožívání je nejdůležitě-
jší to, že je prožívám, a na konání to, že je konáme, začíná se většinou lidí je-
tější to, že je prožívám, a na konání to, že je konáme, začíná se většinou lidí je-
víť jako navíta. Jsou ovšem ještě lidé, kteří žijí docela osobně; říkájí „Byli jsme
větera u toho a toho“ nebo „Děláme dnes to a to“, a těší se z toho, aniž je třeba,
aby to mělo ještě jinak nějaký obsah nebo význam. Milují všechno, čeho se do-
tknou svými prsty, a jsou tak dočista soukromou osobou, jak jenom je možno;
svět se stává soukromým světem, jakmile s nimi přijde do styku, a září jako du-
ha. Možná že jsou velmi šťastni; ale tento druh lidí připadá ostatním obvykle
už absurdní, ačkoli ještě nikterak není jisté, proč. – A Ulrich si vzhledem k této
pochybnosti musel náhle s úsměvem přiznat, že je při tom všem přece jen cha-
rakter, i když žádný nemá.

114

recti, nekolidných bolesti, se zaleskla sklovina na zubu jako slonovina. Ať se ven-
ku ve světě děly sebevětší státní akce a navzdory nepřijímáním, které měl, zdá-
lo se, že je to jeden z těch okamžiků, pro něž Bůh svořil zemi.

39/

Muž bez vlastnosti se skládá z vlastností bez muže

Ale Ulrich toho večera nepřišel. Když ho ve spěchu opustil ředitel Fischel,
zaměstnávala ho znovu otázka jeho mládí, proč svět všechny nepravé a ve vyšším
smyslu nepravdivé projevy tak nesmírně podporuje. „Dostáváme se vždycky
o krok kupředu tehdy, když lžeme,“ myslil si: „to jsem mu měl také ještě říci.“

Ulrich byl vášnivý člověk, ale nesmíme přitom vášnivost rozumět to, co jed-
notlivé vášněmi nazýváme. Existovalo asi něco, co ho do nich vždycky vhánělo,
a to snad byla vášně, ale ve stavu vzrušení a vzrušeného jednání samého bylo
jeho chování vášnivě a neúčastné zároveň. Zažil zhruba všechno, co existuje,
a cítil, že by se teď ještě mohl kdykoli vhnout do něčeho, co by pro něho nemu-
selo mít vůbec žádný význam, jen kdyby to vydržádlilo jeho aktivitu. S nepatrnou
nadázkou mohl proto o svém životě říci, že se v něm všechno dalo tak, jako by
to spíš patřilo k sobě navzájem než k němu. Po A následovalo vždycky B, ať už
se to dělo v boji, nebo v lásce. A proto se musel zajisté také domnívat, že osobní
vlastností, kterých při tom nabyl, patří spíš k sobě navzájem než k němu, ano že
žádná z nich s ním nemá, když provedl přesný rozbor sebe samého, vnitřně
o nic víc společného než s jinými lidmi, kteří je také mohou mít.

Ale člověk je jimi přesto určen a sestává z nich, i když s nimi není totožný,
a tak si často ve stavu oddechu připadá právě tak cizí jako ve stavu akce. Kdyžby
měl Ulrich říci, jaký vlastně je, byl by se octl na rozpacích, neboť se jako tak

mnoho jiných lidí ještě nikdy nezkoval jinak než při nějakém úkolu a ve vzta-
hu k němu. Jeho sebevědomí nebylo ani poškozené, ani nebylo zhyčkané a ještě-
ně, a neznal potřeby obnovy a pomazání, které říkáme zpytování svědomí. Byl
silný člověk? Nevěděl; v tom se možná osudně mylil. Ale jisté byl vždycky člověk,
který důvěruje své síle. Ani ted nepochyboval o tom, že tento rozdíl mezi tím, že
má vlastní prožitky a vlastnosti a že mu zůstávají cizí, je pouze rozdíl v postoji
k nim, že je to v jistém smyslu rozhodnutí vůle nebo zvolený stupeň mezi vše-
becným a osobním, na němž člověk žije. Zcela jednoduše vyjádřeno, člověk se
může k věcem, které se mu dějí nebo které dělá, chovat víc všeobecně nebo víc
osobně. Ránu je možno pociťovat kromě jako bolest také jako urážku, čímž na-
roste do nenesitelnosti; ale lze ji také přijmout sportovně, jako překážku, kte-
rou se nesmíme dát ani zastrážit, ani vyprovokovat k slepému hněvu, a pak se
neřídká stává, že ji vůbec nevímáme. V tomto druhém případě se však nestalo
nic jiného, než že jsme ji zadrželi do všeobecné souvislosti, totiž do souvislosti
průběhu bojů, přičemž její podstata projevila závislost na úloze, kterou měla spl-
nit. A právě tento jev, že prožitek dostává svůj význam, ano svůj obsah teprve
podle toho, jaké má místo v řetězu logického jednání, dokládá každý člověk,
který naň nepohlíží jako na osobní událost, ale jako na výzvu své duševní síle.
I on pak bude slaběji procítovat, co dělá; ale kupodivu to, co při boxu pociťuje-
me jako převahu duševní síly, nazýváme jen chladností a necitelností, jakmile to
nastane u lidí, kteří neumejí boxovat, že záliby pojímat život intelektuálně. Prá-
vě tady se obvykle ještě dělají věcižáké rozdíly, aby se podle situace uplatnil nebo
požadoval všeobecný nebo osobní postoj. Postupuje-li věc, vykládá se to u vra-
ha jako obzvláštní surovost; u profesora, který v manželčině náruči pokračuje ve
výpočtech svého úkolu, jako zkosnatělá suchopárnost; u politika, který přes
mrtvoly stoupá výš a výš, podle úspěchu buď jako sprostota, nebo jako velikost;
od vojáku, katů a chirurgů se naopak přímo vyžaduje tato neochvějnost, kterou
u jiných lidí odsuzujeme. Aniž je třeba pouštět se dále do morálky těchto příkla-
dů, je nápadná nejistota, s níž se pokazuje uzavírá kompromis mezi chováním
správným věcně a správným osobně.

Tato nejistota dávala Ulrichově osobní otázce široké pozadí. Dříve byl člověk
osobností s lepším svědomím než dnes. Lidé se podobali stěblům v obilí; Bůh,
krupobílí, požáry, mor a války jimi pravděpodobně zmlátali pruději než v pří-
tomné době, ale vcelku, jako městy, jako kraji, jako polem, a kolik osobního
potybu zbylo kromě toho na jednotlivé stěblo, bylo možno zodpovídat a bylo
to jasně ohraničené. Dnes naopak odpovědnost nemá své těžiště v člověku,
nybrž ve věcných souvislostech. Což někdo nepostěhl, že se prožitky staly ne-
závislými na člověku? Uchýlily se na divadlo; do knih, do zpráv vyzkumných
ústavu a vědeckých expedic; do názorových a náboženských společností, které
pěstují určité druhy prožívání na úkor jiných jako v sociálním experimentálním
pokusu, a pokud prožitky nejsou právě v práci, visí prostě ve vzduchu; kdo
dnes ještě může říci, že jeho hněv je skutečně jeho hněv, když mu do toho
mluví tolik lidí a rozumějí tomu lépe než on? Vznikl svět vlastností bez muže,
svět prožitků bez toho, kdo je prožívá, a vypadá to bezmála tak, jako by
v ideálním případě člověk už soukromě nic neměl prožít a jako by se laskavě